

Új utakon a foglalkoztatás

A Pálhalmi Agrospeciál Kft. belső ellátási tevékenysége

Probléma és feladat

A magyar büntetés-végrehajtás 2012. évi feladatait – a törvényes működés mellett – a belügyminiszter az alábbiakban határozta meg:

1. *A fogvatartottak foglalkoztatásának növelése.*
2. *A belső ellátás növelése.*
3. *A közmunkaprogramban való minél szélesebb körű részvétel.*

A meghatározott feladatok mindegyike szervesen kapcsolódik a fogvatartottak munkával való ellátásához, így sok szempontból a feladatmegoldás a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok hatókörébe (is) tartozik.

A magyar büntetés-végrehajtás kétszintű rendszere – megyei (előzetes) házak és országos (letöltő) házak – rányomja a bélyegét a fogvatartottak foglalkoztatására is. Míg a letöltő házak mellett működő gazdasági társaságok a vállalkozói szférába tartozó – nemcsak hasznos, de gazdaságilag eredményes, így ökonomiai szempontból fenntartható – tevékenységekkel, szakmai irányítás mellett foglalkoztatják az általában a telephelyükkel azonos helyen található intézetben elhelyezetteket, addig az előzetes házak intézet-fenntartási munkában – nem nyereségérdekelt tevékenységben – végeznek foglalkoztatást. (Természetesen mindenre van kivétel: jelenleg is működnek fióktelepekkel dolgozó társaságok és tisztán nyereségorientált bér munkaszerződéssel munkát vállaló intézetek.)

A 2008 óta tartó válság nemcsak az ország gazdasági állapotán hagy mély nyomokat, de erősen érezteti hatását a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok tevékenységén is.

A büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok nagy tömegű, viszonylag olcsó, szakképzetlen munkaerővel jelennek meg a munkaerő-piacon. Mellékszolgáltatásként saját telephelyet, jó szerveztséget és felügyelt munkakörülményeket kínálnak. A tevékenységük legalább kétrétegű: egyrészt saját termékkel és szolgáltatással rendelkeznek, másrészt azonban folyamatosan várják és keresik a bér munka-lehetőségeket. Mindkét vonal középtávú fenntarthatósága kérdőjeleződött meg az elmúlt években.

A saját termékek és szolgáltatások esetében a szűkülő hazai kibocsátások a vállalkozásokat arra készítetik, hogy vagy hatékonysággal győzzék le a piaci konkurenciát (ebben nem biztos, hogy tudjuk állni a versenyt), vagy váltsanak terméket, új piaci szegmensbe törjenek be és ott teremtsenek dömpingáron túl kínálatot (a termékszerkezet-átalakítás és a piacfoglalás tőkeigénye jelentős, de még jelentősebb feladat a rugalmasság és a reakcióképesség, mely megnehezíti

az alkalmazkodóképességet), vagy szűkítsék a vállalkozás kibocsátását, ezáltal munkaerőt bocsássanak el. A „Gyárts olyan terméket, amelyet el lehet adni!” gondolat megvalósítása egyre nehezebbé vált.

Az országosan növekvő munkanélküliség jelentős konkurenciát jelentett a bér munka-tevékenységnek is: könnyen belátható, ha a „munkaerő ára” csökken a túlkínálat miatt – azaz nő a munkanélküliség és egyre nő azok száma, akik alacsonyabb bérért, alacsonyabb kvalifikációjú munkát is vállalnak –, akkor egyre nő a verseny az olcsó munkaerőt kínáló vállalkozások között (legyen az civil munkaerő-kölcsönző cég vagy a bv. gazdasági társasága). A bér munkát igénybe vevő kooperációs partnerek költségérzékenysége is jelentősen megnövekedett: a partner elvárja – természetesen teljes joggal –, hogy akár a napi munkára kivonuló létszámot is változtassuk meg a termelési igénye szerint, nem vállalva fel a gazdaságtalan foglalkoztatás eredményrontó hatását. A kapukon belüli munkanélküliség felszaporodása, a nem minden esetben legális eszközökkel dolgozó munkaerő-kölcsönző cégek kínálata beszűkítették a bér munka jellegű foglalkoztatási lehetőségeket is.

A 2012. évben a célkitűzés az volt, hogy valósítsuk meg a minisztériumi elvárásokat annak tükrében, hogy csökken a szakképzetlen és viszonylagosan olcsó munkaerő iránt az igény és szűkül azoknak a tömegtermékeknek a piaca, amelyeket a fogvatartottak által társaságaink állítanak elő. Mindezt nehezítette az a helyzet, hogy a költségvetési források egyre kisebb összegben szánják célzott támogatást a fogvatartottak foglalkoztatásának előmozdítására, a normatív módon juttatott támogatások 2012-ben megszűntek. A feladatmegoldás annál is problematikusabb, hiszen a gazdasági társaságok tevékenysége helyhez kötött, a fogvatartotti foglalkoztatási létszám több esetben elérte, vagy legalább is megközelítette időközben a foglalkoztatható fogvatartottak maximumát. Az egyes intézetek fogvatartotti létszámából az egészségügyi okokból munkára alkalmatlanok, az öregségi nyugdíj korhatárt elérők nem foglalkoztathatóak, nem kötelező az előzetesek munkavállalása. A biztonsági kockázatokra is tekintettel kell lenni, főleg olyan társaságok esetében, mint a Pálhalmi Agrospeciál Kft., ahol a munkahelyek többsége nyitott jellegű. Természetesen azok a fogvatartottak, akik iskolarendszerű oktatásban vesznek részt, szintén mentesülnek a munkavégzési kötelezettségük alól.

Mindezeket figyelembe véve, az országos letöltő házakban 70% körüli az a létszám, amelynek foglalkoztatását meg kell oldani, a megyei házakban pedig ez az arány – az előzetesek nagy száma miatt – jóval alacsonyabb. A foglalkoztatás természetesen történhet az intézet keretein belül – jellemzően intézetfenntartási munkát végeztetve –, azonban a fő iránynak a gazdasági társaságok munkahelyein a hatékony termék-előállításnak, szolgáltatásnyújtásnak vagy bér munka-tevékenységnek kell lenniük.

Külön gondot jelent, hogy a megyei házak esetében hogyan történjen meg a fogvatartottak foglalkoztatása. Ezen intézetek mellett nem működnek társaságok a fogvatartottak foglalkoztatására, és nincsen szervezet a munkák koordinálására.

A fogalomról vált számpár: „44/2011”

A feladatok összekapcsolása és együttkezelése segít hozzá a megoldáshoz. 2011-ben született két jogszabály, amely a belső ellátás előmozdítását tűzte ki célul (9/2011. BM rendelet, 44/2011. Korm. rendelet). A belső ellátás alatt értjük a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékek és szolgáltatások körében, kizárólag a Központi Ellátó Szerv (a BVOP főosztálya) útján megvalósuló áruszolgáltatást és szolgáltatásnyújtást a kedvezményezettek részére. Kedvezményezettek a büntetés-végrehajtási szervezet, a központi államigazgatási szervek, a rendvédelmi szervek, az egészségügyért felelős miniszter irányítása alatt álló, az egészségügy területén működő országos intézetek, valamint az állam tulajdonába, illetve fenntartásába tartozó egészségügyi intézmények, továbbá a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter irányítása és felügyelete alá tartozó szociális intézmények, valamint a Magyar Honvédség.

Ezek a jogszabályok egyrészt lehetőséget (piacot) biztosítottak a termékek és szolgáltatások nyújtói számára, másrészt új irányt adtak a termékfejlesztés és beruházások indítására. A 12 gazdasági társaság közül több társaságnál az alaptevékenységet célozták meg a kedvezményezettek számára nyújtandó termékekkel (ruházat, cipő, papíráru, bútor, nyomtatvány), több társaságnál a meglévő melléktevékenységek bővítésére volt lehetőség (pékárúk, acélszerkezeti gyártmányok, mosási szolgáltatás, elektronikai hulladékbonthatás), azonban új üzletágak is kialakultak (zöldségfeldolgozás, brojlercsirke-előállítás és -feldolgozás). Több esetben nemcsak a társaságok, hanem az intézetek számára is változást generált a jogszabály alkalmazása: a ruházati ellátmány tekintetében történtek lényeges módosítások, de kiemelendő az intézeti konyhák saját üzemeltetésbe való vétele is.

Belső ellátás és a Pálhalmi Agrospeciál Kft.

1. lépés – bekapcsolódás a büntetés-végrehajtási intézetek élelmiszer-ellátásába

A létszám-bővítés első és legegyszerűbb módja új munkahely létesítése, a meglévő termékek feldolgozottsági fokának növelése. Társaságunk elsőként kapcsolódott be a belső ellátásba azáltal, hogy egyrészt az élősértés vágásával (hasított félsértés termékkel) kezdte el a szállítást a környező intézetek számára. A sertéshús biztosítása ugyan nem jelentett lényeges foglalkoztatás-bővítést, hiszen nem növeltük a kibocsátást, azonban az élő állat helyett fél sertést értékesítve nőtt a vágóhídi kapacitásunk kihasználtsága.

Hamarosan, 2011 őszétől újabb termékkel jelentünk meg a „belső piacon”, melyhez a Fővárosi Bv. Intézeten belül építettük meg az üzemet. Ez a tevékenység a zöldségfeldolgozás, melynek keretén belül 40-45 fő előzetes fogvatartottnak tudunk értelmes, hasznos és hatékony munkát biztosítani. Ezt a lépést nagyon fontosnak tartom, hiszen a belső ellátási tevékenységet össze tudtuk kötni nemcsak a fogvatartottak foglalkoztatásának bővítésével, hanem olyan területen tudunk nagy létszámú munkahelyet létesíteni, ahol ilyen jellegű tevékenység még nem volt: kimondottan előzetesek számára létesítettünk új munkahelyet. Az üzem azóta is folyamatosan működik, napi 2,2-2,8 tonna késztermék kibocsátásával biz-

tosítja a friss és konyhakész burgonyát, sárgarépat, fehérrépat, zellert, hagymát, káposztát és egyéb zöldségféléket a szerződött partnereknek. Az intézeti szállítások mellett termékeink 17%-át külső partnereknek értékesítjük.

MŰHELY

2013. január 1-től az összes hazai bv. intézetnek Pálhalmáról biztosítjuk a sertéshúst, a Fővárosiból a zöldséget. Ezzel párhuzamosan az Állampusztai Kft. szállítja a baromfihúst, az Annamajori Kft. pedig sok intézetnek a kenyeret.

2. lépés – mosodai szolgáltatás a magyar egészségügy számára

Társaságunk 2002 óta rendelkezik Pálhalmán mosodával. A női fogvatartottak havonta 100-120 tonna textíliát tudnak az üzemben kitisztítani. Mosodánk 2011-ig is teljes kapacitással üzemelt, így itt tudtuk mosni a márianosztrai, a váci, a fővárosi, a budapesti, a baracscai, a tököli, a pálhalmi, az állampusztai és a szekszárdi intézetek szennyes ruháit. Ez a megrendelés-állomány a teljes szolgáltatásnyújtásunk 30%-át tette ki. Mostunk kórházaknak, gyógyfürdőknek (35%) és szállodáknak (35%) is.

A jogszabályi kötelezettségek (és lehetőségek) azt jelezték számunkra, hogy a legtöbb magyar kórház – a textiltisztítás terén – hozzánk fog fordulni ajánlatkérésrel. A jogszabályi feltételeknek megfelelő mosási igénybejelentés 64 000 ágyra fog vonatkozni, ami havi 2 240 tonna igényt jelöl. (Ez a meglévő kapacitásunk közel húszszorosa!)

Gondolkodtunk új kapacitás létesítésében: több kérdőjelet okozott azonban a fejlesztés, mint amennyit megoldott volna. „Ekkora koncentrált teljesítmény nem okoz tehetetlenséget a teljesítés során?“, „Mekkora munkanélküliséget generál egy ilyen mértékű, országos lefedettséget igénylő kapacitás beüzemlése?“, „Ez mekkora elégedetlenséget vált ki a piacon?“, „Ez az elégedetlenség okoz-e nem várt támadást?“, „Ekkora kapacitás tud-e hatékonyan működni akkor, ha nincs teljesen feltöltve?“, „Fel lehet-e tölteni ekkora kapacitást?“, stb. De a legfontosabb kérdés az volt: „Ki finanszírozza a beruházást?, Honnét fog származni az ehhez szükséges 1,2 milliárd Ft?“.

A feladat adott volt: úgy megfelelni a jogszabályi kötelezettségnek (azaz ne utasítsunk el igénybejelentést kapacitáshiány miatt), hogy lényeges beruházást ne generáljon, de a fogvatartottak foglalkoztatása biztosított legyen a teljesítés során. A megoldás keresése során kiépítettünk egy többszintes rendszert, mely az előbbi feltételeken túl kielégíti a speciális igényeket is (higiénikus kapacitások, kis tételes igényeknél a helyben mosás biztosítása, stb.)

Mit is takar a *higiénikus lefedettség*? A rendszer nagy kapacitású (higiénikus) elemei a kórházi mosodák, amelyekkel külső mosodai partnereken keresztül kötöttünk szerződést. Ez a kórházi mosodák kétirányú tevékenységét jelenti: az adott mosoda egyrészt vállal mosási szolgáltatást az általunk diszponált tételek vonatkozásában, másrészt pedig vállalja a fogvatartottak foglalkoztatását a saját tevékenységében. Így mosási kapacitással (és nem utolsó sorban fogvatartotti munkahellyel) rendelkezünk Miskolcon, Kecskeméten, Vácott, Szombathelyen és természetesen Pálhalmán (a saját mosodánk is a higiénikus mosási háló része). Ez a mosodai kapacitás már képes a megjelenő igényekre megfelelően reflektálni. E rendszerben 110-120 fogvatartottnak biztosítunk munkát.

Nem kevésbé fontos a *büntetés-végrehajtási lefedettség* kérdése. Azzal, hogy a pálhalmi mosodát teljesen a külső igények kielégítésére szántuk, a meglévő, házi mosodával nem rendelkező intézetek számára kellett mosási kapacitást teremtenünk. A feladat megoldása érdekében ismét a Fővárosi Bv. Intézethez fordultunk, ahol lehetőséget kaptunk egy specializált mosoda létesítésére. A mosodát a fogvatartotti textíliák tisztítására készítettük fel. A mosoda – időszakról függően 2 vagy 3 műszakban dolgozik – ellátja az intézeti igényeket, és nem mellesleg 55 fő előzetes fogvatartottnak biztosít munkalehetőséget.

A *piperemosási lefedettség* a következőképpen alakult. A belső ellátási rendszer része a rendőrségi és egyéb államigazgatási megrendelői igények kielégítése. A feladat egyszerűnek tűnik: hogyha képesek vagyunk havi akár 2 000 tonna textília mosására, akkor az a 30-40 kg/hónap igény (heti szállításonként 10 kg), amelyet egy megyei rendőrkapitányság támaszt, nem lehet gond. Pedig az... Egyrészt a fuvarozási távolság teszi a tevékenységet gazdaságtalanná, másrészt a géppark nem képes fogadni a kis mennyiségeket (Pálhalmán egy mosógép töltetsúlya 180 kg). Ezért szükséges volt „beszervezni” az egyes bv. intézeteknél működő „házi”, kis teljesítményű mosodákat a piperemosási igények kielégítésére, ahol ezáltal nagyobb kapacitáskihasználtsággal és hatékonyabban tudják a szolgáltatást biztosítani. Így megrendelést tudtunk delegálni a debreceni, a szegedi, a kecskeméti és

a kaposvári intézetben működő mosodába, további munkát biztosítva az ottani fogvatartottaknak. (A rendszer működését jól szimbolizálja, hogy Kecskeméten két mosodával is szerződünk, melyek mosási kapacitásunkban és jellegünkben jelentősen eltérnek, de így elégíthetjük ki a szerteágazó kedvezményezetti igényeket.)

A rendszernek jelentős tartalékai vannak, és messze nem értük meg el azt az állapotot, amikor nem jelennek meg újabb igénybevevők vagy potenciális fogvatartotti foglalkoztató partnerek.

3. lépés – e-bontás

Az első lépésben bemutatott ellátás szinte csak a büntetés-végrehajtást érinti, az adott termékek esetében teljes körű ellátást biztosít. A mosási hálózat kiépítése – az intézeti házi mosodákkal együtt – teljesen kielégíti a büntetés-végrehajtás mosási igényét, azonban már a mennyiség alapján lényegesen túlmutat azon, azaz az állami megrendelések többsége nem a bv. szervezettől származik. A harmadik lépés még jobban túlmutat ezen: az elektromos és elektronikai hulladékok bontása és hasznosítása tekintetében a vállalásunk minimális részét teszi ki a bv. szervezet igényeinek kielégítése, sőt az állami rendszerből származó hulladékok hasznosítása is eltöprel a kötelezettségvállalásunk egésze mellett.

A 2012. évre a Hunelectric Konzorcium (melynek társaságunk tagja) az Országos Hulladék Ügynökség (OHÜ) által kiírt pályázat alapján elnyerte a teljes magyarországi e-hulladék (17 250 tonna) bontását. A Pálhalmi Agrospeciál Kft. fontos és lényeges szerepet kapott (és az elnyerhető pontok 15%-át biztosította ezzel) a konzorciumban: a fogvatartottak foglalkoztatása szociális szempont volt a pályázat elbírálásakor. További eredmény, hogy a képernyős hulladékok és a hűtőgépek pályázatán a jelenlegi kooperációs partnerünkkel közösen további 270 és 250 tonna bontási mennyiséget nyertünk el. Természetesen a konzorciumi bontási mennyiség messze meghaladja a kapacitásunkat, de a gépi bontási rendszereket jól kiegészíti a kézi bontási kapacitásunk. Pálhalmán, két munkahelyen 80-90 fővel veszünk részt a munkában, a Fővárosi Bv. Intézetben is – az intézeti kollégák nagyon hathatós közreműködésével – sikerült egy 10 fővel működő üzemet elindítani, és a Konzorcium Sopronkőhidán is generálja a tevékenység fejlesztését.

Jelenleg várjuk a 2013. évi pályázati kiírást, mely megerősítheti a 100 fő fogvatartotti munkahelyet és további – országosan hálózattá fejleszthető – bontóüzemi hálózatot indíthat el. Az OHÜ által megcélzott hasznosítási mennyiségek begyűjtése jelenleg nem lehetséges (nem jelenik meg annyi hulladék, amennyi az országos kötelezettség teljesítését biztosítaná). Új ötletként jelöltük meg, hogy közmunkások által jöjjön létre országos gyűjtőhálózat, mely elsősorban a háztartások, a kisvállalkozások és kiskereskedelmi egységek elfekvő hulladékkészletét vonja be a hulladékhasznosításba, ezáltal a rendszer egyrészt közmunkahelyet teremt, másrészt hozzásegít minket az országos újrahasznosítási vállalás teljesítéséhez, továbbá – számunkra fontos szempontként – fogvatartotti munkahelyet létesít.

Az országos rendszerek kiépítése során (legyen az mosodai vagy hulladék-bontási rendszer) folyamatosan szem előtt tartottuk a versenykorlátozás kizárását: vagyis úgy biztosítjuk a fogvatartottak foglalkoztatását az adott piacon, hogy

oda más piaci szereplő – hasonló feltételek mellett – szintén be tudjon kapcsolódni. Lényeges szempont volt, hogy minél több fogvatartott dolgozzon.

Közmunka és Pálhalma

Az állami munkahelyteremtés fontos eszközévé váltak a közmunkaprogramok helyi adaptációi. A programok szervezésében központi szerepet vállalt a Belügyminisztérium, mely több feladatot delegált a bv. gazdasági társaságaira: szakmai véleményezések, próbaüzemek, egyedi eszközök gyártása, gyártóeszközök készítése, részvétel különböző állami projektekben, növénykállatok biztosítása állattartási munkahelyteremtéshez. Ezekben a projektekben csaknem valamennyi társaság szerepet kapott és – meggyőződésem szerint – jól teljesített.

A Pálhalmi Agrospeciál Kft. több területen kapcsolódott be a közmunkaprogram rendszerébe. Talán legnagyobb nyilvánosságot kapott feladat volt a növénykállat (sertés) biztosítása a háztáji állattenyésztési módszerek újraélesztése terén. Ennek során valamivel több mint 2 000 db választott malacot szállítottunk a szerződött önkormányzatok számára. A partnerek száma (66) és a távolság (jellemzően kelet-magyarországi a célterület) jelentős szervezési munkát igényelt. Nem közvetlenül a Start közmunkaprogram része, de szervesen kapcsolódik az állami szerepvállaláshoz a Minden Gyerek Lakjon Jól Alapítvány több mint 600 db-os malacvásárlása. Ezek kiszállításáról is társaságunknak kellett gondoskodnia. Meg kell azt is említenem, hogy társaságunk több tucat mezőgazdasági program szakmai véleményezésével járult hozzá a közmunkaprogramok sikeréhez.

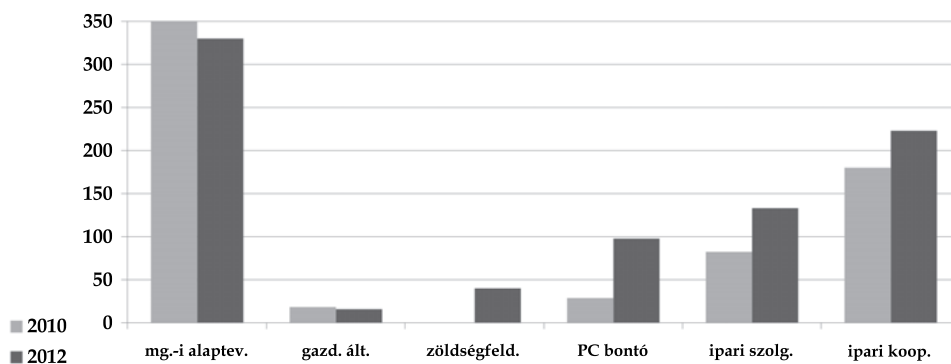
E program megvalósítása során is tudtunk támaszkodni a többi mezőgazdasági bv. gazdasági társaságra: Állampuszta mangalica malacokkal segítette a feladat végrehajtását, Annamajor vállalta a csirkeszállítást és részese volt a malacbeszállításnak is, Nagyfán pedig készek voltak az előnevelt libákra vonatkozó igények teljesítésére.

Eredmények

Ennek a munkának az eredménye lassan érik. Önmagában a bemutatott tevékenységek nem fedik le a társaságunk teljes tevékenységét, hiszen az ezekből származó bevétel 15%-a a cég teljes bevételének. A foglalkoztatásban betöltött szerep már lényegesebb: a foglalkoztatotti létszám 25%-a dolgozik ezeken a munkaterületeken. Azonban ami a legfontosabb, hogy ezzel lényegesen tudtuk növelni a hasznosan és eredményesen dolgozó fogvatartottak létszámát.

MŰHELY

A fogvatartottak foglalkoztatásának megoszlása a Pálhalmi Agrospeciál Kft.-nél 2010-ben és 2012-ben

Ha a bemutatott területen sikereket értünk, érünk el, az nem Pálhalma sikere, hanem a büntetés-végrehajtás egészének a sikere. Munkánk eredménytelen lenne anélkül a segítség nélkül, melyet a feladatok ellátása során kapunk a BVOP-tól (kiemelve a Központi Ellátási Főosztály és a Gazdasági Társaságok Főosztálya tevékenységét), valamint az egyes bv. intézetektől (kiemelve a Pálhalmi Országos Bv. Intézet, illetve a Fővárosi Bv. Intézet vezetőinek és munkatársainak hozzáállását).

A fejlesztéssel, a rendszerek üzemeltetésével közösen elértük, hogy társaságunk 2012-ben 827 fogvatartottnak adott munkát, mely a szerződött partnereknél további több tucat munkahely létesítését generálta és az intézeti munkahelyek munkával történő ellátása révén hozzájárult az ottani fogvatartottak munkahelyének fenntartásához. A Pálhalmi Országos Bv. Intézettel közösen több mint 1 100 fogvatartottnak adunk munkát, mely 72-75%-a az intézetbe befogadott létszámnak – én ezt tartom a legnagyobb sikernek.

A pálhalmi feladatok és a rájuk adott válaszok csak kis részét képezik a bv. gazdasági társaságok belső ellátási eredményeinek, hiszen számos példát hozhatunk, melyek során a társaságaink képesek voltak váltani és változtatni annak érdekében, hogy a fogvatartottak munkájával kielégítsék a büntetés-végrehajtási, a rendvédelmi, a kórházi, a honvédségi és az egyéb államigazgatási igényeket. Ennek során nem egy alkalommal kellett áttörni a szkepticizmus és a bizalmatlanság falát, meggyőzni az igénybevevőket, hogy a fogvatartottak munkájával is lehet megfelelő, jó, sőt kiváló terméket előállítani – korrekt áron.